

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА
ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ МИСТЕЦТВ
ІМЕНІ І. П. КОТЛЯРЕВСЬКОГО

Кафедра народні інструменти України

ОСНОВИ ДИРИГУВАННЯ

Методичні рекомендації до проведення самостійної роботи

Освітній рівень – перший, освітньо-професійний

Ступінь вищої освіти – Бакалавр

Галузь знань – 02 Культура і мистецтво

Спеціальність – 025 Музичне мистецтво

Харків - 2022

Методичні рекомендації до проведення самостійної роботи з навчальної дисципліни «Основи диригування» для здобувачів першого, освітньо-професійного рівня вищої освіти галузі знань 02 Культура і мистецтво, спеціальності 025 Музичне мистецтво. XX с.

Укладач: заслужений діяч мистецтв України, доктор мистецтва, старший викладач кафедри «народні інструменти України» Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського, Стрілець Андрій Миколайович.

Рецензенти:

Заслужений діяч мистецтв України, професор Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського Міхєєв Б. О.

Завідувач кафедри «Оркестрові інструменти» Харківської державної академії культури, кандидат мистецтвознавства, доцент Гайденко І. А.

Методичні рекомендації до проведення самостійної роботи затверджено на засіданні науково-методичної ради Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського (Протокол від 31 серпня 2022 року №1).

© Стрілець А. М., 2022

© Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського, 2022

1. Анотація навчальної дисципліни

Курс дисципліни «Основи диригування» є складовою переліку дисциплін професійної підготовки за фахом освітньо-професійної програми підготовки Бакалаврів «Оркестрова майстерність» здобувачів вищої освіти 1-2 року навчання оркестрового факультету кафедри «Народні інструменти України» ХНМУ імені І.П.Котляревського спеціальності № 025 спеціалізації «народні інструменти». Програму укладено відповідно до навчального плану, згідно з вимогами Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи організації навчання. Курс дисципліни «Основи диригування» є обов'язковим для здобувачів вищої освіти всіх спеціалізацій кафедри «народні інструменти України» і певної кваліфікації не надає. Високий рівень опанування курсу дозволяє здобувачу вищої освіти, на конкурсній основі, отримати право вивчати курс дисципліни «Диригування» (3-4 рік навчання) з подальшим присвоєнням додаткової кваліфікації «Диригент оркестру народних інструментів».

Опанування матеріалу навчальної дисципліни передбачає проведення самостійної роботи.

2. Методичні вказівки для самостійної роботи для здобувачів денної форми навчання

З навчальної дисципліни передбачені наступні види самостійної роботи здобувача вищої освіти: практичне вивчення творів програми та засвоєння прийомів техніки диригування; ознайомлення з літературою з переліку рекомендованих джерел; прослуховування аудіозаписів (відеозаписів) творів, що входять в програму студента, та порівняння виконавських інтерпретацій; ознайомлення з творчістю композитора, твори якого входять до програми; відвідування концертів симфонічної музики, оркестрів народних інструментів; оволодіння музичною термінологією; написання анотацій до творів, що вивчаються.

Зазначені види самостійної роботи виконуються здобувачем вищої освіти поза аудиторією.

Опанування матеріалу навчальної дисципліни передбачає самостійну роботу здобувачів в обсязі, що визначений у робочому навчальному плані. Обсяг самостійної роботи здобувачів денної форми навчання складає 56 годин.

Тема 1. Диригентська постановка.

Обсяг самостійної роботи 3 години.

Мета: напрацювання вірної, ергономічної постановки рук диригента.

Форма організації самостійної роботи: використовуючи у якості зразків практичні приклади, наведені викладачем під час індивідуальних занять, і початкові вправи для розвитку диригентської мануальної техніки, здобувач освіти самостійно опановує вірну постановку диригентського апарату.

Перевірка результатів роботи: здобувач освіти наочно демонструє опанування правил вірної постановки, їх фізичне втілення та самоконтроль під час практичної частини заняття, диригуючи твори програми.

Тема 2. Подолання м'язової напруги.

Обсяг самостійної роботи 4 години.

Мета: формування навичок м'язового контролю під час диригування.

Форма організації самостійної роботи: користуючись порадами викладача та вправами для розвитку диригентської мануальної техніки, запропонованими під час індивідуальних занять, здобувач освіти формує навички контролю м'язової напруги в усіх відділах власного тіла. Для цього він використовуючи практичне диригування нескладним музичним твором та багаторазовий повтор вправ, спрямованих на покращення диригентської техніки.

Перевірка результатів роботи: здобувач освіти під час практичної частини заняття наочно демонструє досягнення у площині м'язового контролю і психо-фізичній релаксації.

Тема 3. Аналіз диригентської аплікатури.

Обсяг самостійної роботи 4 години.

Мета: формування навичок попереднього моделювання засобів диригентської виразності для розкриття змісту музичного твору.

Форма організації самостійної роботи: здобувач освіти, користуючись надбаним досвідом інтелектуальної роботи в класі, самостійно аналізує доцільність застосування тих чи інших прийомів мануальної техніки в обраному музичному творі у контексті реалізації виконавського плану.

Перевірка результатів роботи: здобувач освіти під час заняття наочно демонструє розуміння причинно-наслідкових зв'язків між технічними засобами, які він застосовує, і звуковим результатом, який він очікує отримати від гри концертмейстерів.

Тема 4. Вправи на покращення техніки диригування.

Обсяг самостійної роботи 3 години.

Мета: покращення мануальної техніки диригента.

Форма організації самостійної роботи: використовуючи у якості зразків вправи для розвитку диригентської мануальної техніки, запропоновані викладачем під час індивідуальних занять, здобувач освіти самостійно працює над покращенням власної техніки диригування, подоланням м'язової скутості та збільшенням амплітуди диригентського жесту.

Перевірка результатів роботи: здобувач освіти під час заняття протягом кількох хвилин виконує вправи для покращення диригентських навичок, демонструючи власні здобутки в опануванні диригентської пластики на фізичному рівні.

Тема 5. Розвиток техніки диригування.

Обсяг самостійної роботи 4 години.

Мета: формування нових диригентських навичок.

Форма організації самостійної роботи: здобувач освіти самостійно опановує нові прийоми мануальної техніки, які викладач запропонував до застосування під час вивчення музичних творів програми в класі.

Перевірка результатів роботи: здобувач освіти під час практичної частини заняття наочно демонструє досягнення в опануванні нових прийомів диригентської техніки, виконуючи твори програми.

Тема 6. Опанування тактування складних і мішаних розмірів такту

Обсяг самостійної роботи 3 години.

Мета: опанування правил застосування та техніки виконання схем тактування для вірного відображення складних і мішаних розмірів такту.

Форма організації самостійної роботи: здобувач освіти самостійно опановує схеми тактування складних і мішаних розмірів такту, які викладач наочно демонстрував під час індивідуальних занять в класі. Здобувач освіти, на прикладі конкретних творів, обирає схеми тактування, керуючись правилами оголошеними викладачем під час занять.

Перевірка результатів роботи: здобувач освіти під час заняття демонструє навички тактування складних і мішаних диригентських схем; здатен вірно визначити схему тактування, залежно від: розміру такту, темпу, особливості ритмічних групувань та характеру музики.

Тема 7. Розвиток пам'яті диригента.

Обсяг самостійної роботи 4 години.

Мета: покращення навичок запам'ятовування музичного тексту.

Форма організації самостійної роботи: під час самостійної роботи здобувач освіти намагається запам'ятати партитури музичних творів програми до найменших подробиць, щоб під час індивідуальних занять в класі мати змогу якісно працювати без партитури.

Перевірка результатів роботи: здобувач освіти під час практичної частини заняття диригує твори або фрагменти творів (залежно від отриманого завдання) напам'ять, демонструючи досконале знання партитури музичного твору.

Тема 8. Напрацювання незалежності рухів.

Обсяг самостійної роботи 3 години.

Мета: покращення і урізноманітнення мануальної техніки диригента.

Форма організації самостійної роботи: використовуючи у якості зразків нові аплікатурні варіанти та вправи для розвитку диригентської мануальної техніки (де права і ліва рука виконують відмінні просторові рухи, як за траєкторією так і за

швидкістю), запропоновані викладачем під час індивідуальних занять, здобувач освіти самостійно працює над покращенням власної техніки диригування. Перевірка результатів роботи: здобувач освіти під час практичної частини заняття демонструє опанування нових мануальних прийомів, що урізноманітнюють його диригентську техніку.

Тема 9. Удосконалення основних елементів диригентської техніки.

Обсяг самостійної роботи 4 години.

Мета: підвищення якості та ефективності основних елементів диригентської техніки.

Форма організації самостійної роботи: враховуючи зауваження щодо техніки диригування, висловлені викладачем під час індивідуальних занять, здобувач освіти самостійно працює над подоланням власних недоліків. Для збільшення ефективності такої роботи доречним буде застосування пристроїв для відеозапису. Перегляд відео дає змогу здобувачу освіти проаналізувати власні досягнення і вади.

Перевірка результатів роботи: здобувач освіти під час практичної частини заняття диригує твори програми, під час чого викладач оцінює поліпшення диригентської техніки здобувача та раціональність застосування диригентських прийомів.

Тема 10. Відтворення динаміки в диригентському жесті

Обсяг самостійної роботи 3 години.

Мета: опанування технічних засобів відтворення в жесті динамічного нюансу, його поступової і раптової зміни.

Форма організації самостійної роботи: використовуючи у якості зразків практичні приклади та поради, наведені викладачем під час індивідуальних занять, здобувач освіти самостійно опановує технічні засоби відтворення у диригентському жесті динамічного нюансу, його поступової і раптової зміни.

Перевірка результатів роботи: здобувач освіти під час практичної частини заняття демонструє опанування прийомів диригентської техніки, пов'язаних з відтворенням динамічних нюансів музичного твору та їх змін різної інтенсивності.

Тема 11. Робота над фразуванням.

Обсяг самостійної роботи 4 години.

Мета: опанування технічних засобів відтворення фразування.

Форма організації самостійної роботи: спираючись на досвід управління фразуванням, отриманий під час роботи на музичними творами програми в класі, здобувач освіти самостійно опрацьовує комплекс технічних навичок керування найменшими структурними елементами музичного твору.

Перевірка результатів роботи: здобувач освіти під час практичної частини заняття наочно демонструє опанування компонентів диригентської техніки, пов'язаних з трансляцією виконавцям вказівок щодо фразування.

Тема 12. Зв'язком мануальних рухів із формоутворенням.

Обсяг самостійної роботи 3 години.

Мета: розкрити засоби відображення структурних елементів музичної форми.

Форма організації самостійної роботи: спираючись на практичні приклади та поради, наведені викладачем під час індивідуальних занять, здобувач освіти самостійно опановує специфічні диригентські засоби відображення структурних елементів музичної форми.

Перевірка результатів роботи: здобувач освіти під час виконання творів програми демонструє вміння відобразити структурні елементи музичної форми за допомогою відповідної диригентської аплікатури та попередньої аналітичної роботи.

Тема 13. Показ метро-ритмічних малюнків.

Обсяг самостійної роботи 4 години.

Мета: опанування технічних засобів відтворення метро-ритмічних малюнків.

Форма організації самостійної роботи: під час самостійної роботи здобувач освіти опановує специфічні диригентські засоби відображення в жесті різноманітних метро-ритмічних малюнків, запропоновані викладачем під час занять у класі.

Перевірка результатів роботи: здобувач освіти під час практичної частини заняття демонструє опанування диригентськими засобами відображення різноманітних метро-ритмічних малюнків.

Тема 14. Застосування пасивного жесту.

Обсяг самостійної роботи 3 години.

Мета: розкрити технологію пасивного жесту та правила його застосування.

Форма організації самостійної роботи: керуючись зразками наочного показу технічного прийому викладачем, здобувач освіти під час самостійної роботи опановує техніку виконання пасивного жесту та фіксує у пам'яті правила його вірного застосування.

Перевірка результатів роботи: здобувач освіти під час практичної частини заняття демонструє навички застосування пасивного жесту, здатен розповісти, в яких випадках застосовується такий специфічний прийом диригування.

Тема 15. Відтворення агогіки в диригентському жесті.

Обсяг самостійної роботи 4 години.

Мета: розкрити технічні засоби відтворення агогіки під час диригування.

Форма організації самостійної роботи: спираючись на досвід отриманий під час індивідуальних занять в класі, здобувач освіти на прикладах музичних творів програми опановує низку специфічних технічних прийомів управління агогічними відхиленнями.

Перевірка результатів роботи: здобувач освіти під час практичної частини заняття демонструє досягнення в урізноманітненні власної техніки трансляції будь-яких агогічних відхилень.

Тема 16. Робота над оркестровим акомпанементом

Обсяг самостійної роботи 3 години.

Мета: розкрити особливості роботи диригента з акомпанементом.

Форма організації самостійної роботи: під час самостійної роботи здобувач освіти аналізує і опрацьовує настанови викладача щодо особливостей практичної роботи диригента з акомпанементом. Доцільним буде перегляд відео, на яких відомі диригенти працюють з солістами.

Перевірка результатів роботи: здобувач освіти під час практичної частини заняття демонструє опанування навичок роботи з оркестровим акомпанементом.

3. Рекомендовані джерела

1. Макаренко Г. Творчість диригента: естетична цінність гармонії [текст]/ Герман Макаренко // Київське музикознавство : зб. ст. / Нац. муз. акад. України імені П. І. Чайковського [та ін.]. — К., 2007. — Вип. 23 : Культурологія та мистецтвознавство. — С. 160—170.
2. Мурза С. М. Диригентський жест як інструментально-виконавський феномен : компаративно-технологічний підхід [текст] : автореф. дис. ...канд. мистецтвознавства : 17.00.03 – муз. мистецтво / Мурза Світлана анатоліївна ; Одес. нац. муз. акад. ім. А. В. Нежданової. – Одеса, 2021. – 19 с.
3. Мурза С. М. Диригентський жест як об'єкт семіотичного аналізу [текст] / С. Мурза // Наук. вісн. / Одеська держ. муз. акад. імені А. В. Нежданової. — Одеса, 2019. — Вип. 29, кн. 1 : Музичне мистецтво і культура. — С. 42-51.
4. Рожок В. І. Історія українського диригентського виконавства: творчість Стефана Турчака [текст] : до 100-річчя Нац. муз. акад. ім. П. І. Чайковського : навч. посіб. / Володимир Рожок. – Київ. : НМАУ, 2013. – Бібліогр: с. 296-302. – ISBN 978-617-104-9 (у паліт.).
5. Ракочі В. О. Еволюція інструментального соло як відображення розвитку симфонічного оркестру кінця XVIII-початку XX століть : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.03 – муз. мистецтво / Ракочі Вадим Олександрович; Нац. муз. акад. ім. П. І. Чайковського. – Київ, 2016. – 18 с.
6. Стрілець А. М. Формування оригінального репертуару для оркестру народних інструментів ХНУМ імені І.П. Котляревського як історична місія Харківських композиторів (1950-1960) [текст] / А. Стрілець // Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. ст / Харківський нац. ун-т мистецтв імені І.П. Котляревського. – Харків: ХНУМ, 2021. – Вип. 60. – С. 216-238.
7. Стрілець А. М. Теоретичні засади виховання диригента оркестру народних інструментів. [текст] / А. Стрілець // Проблеми взаємодії мистецтва,

педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. ст. / Харківський нац. ун-т мистецтв імені І.П.Котляревського; ред.-упоряд. Ю.П.Величко, Л.В.Русакова. – Харків, ХНУМ, 2021. – Вип. 61. – С 26-49.

8. Стрілець А. М. Наукове обґрунтування творчого мистецького проєкту на здобуття ступеня Доктор мистецтва «Діяльність оркестру народних інструментів ХНУМ імені І.П.Котляревського в історичному хронотопі»/ А.Стрілець//Харківський нац. ун-т мистецтв імені І.П. Котляревського. – Харків: ХНУМ, 2022. – 148 с.